

AUTISME EN TIJDSBESEF

and the β -phase of the polymer matrix. The β -phase is known to be the most favorable for the nucleation and growth of α -phase spherulites.

As the β -phase content increases, the number of nucleation sites increases and the growth rate of the spherulites increases. The number of nucleation sites increases because the β -phase is more favorable for the nucleation of α -phase spherulites. The growth rate increases because the β -phase is more favorable for the growth of α -phase spherulites.

The increase in the number of nucleation sites and the growth rate of the spherulites leads to a decrease in the spherulite size. The spherulite size decreases because the number of nucleation sites increases and the growth rate increases. The spherulite size decreases because the number of nucleation sites increases and the growth rate increases.

The decrease in the spherulite size leads to an increase in the spherulite density. The spherulite density increases because the spherulite size decreases. The spherulite density increases because the spherulite size decreases.

The increase in the spherulite density leads to an increase in the spherulite volume fraction. The spherulite volume fraction increases because the spherulite density increases. The spherulite volume fraction increases because the spherulite density increases.

The increase in the spherulite volume fraction leads to an increase in the spherulite crystallinity. The spherulite crystallinity increases because the spherulite volume fraction increases. The spherulite crystallinity increases because the spherulite volume fraction increases.

The increase in the spherulite crystallinity leads to an increase in the spherulite melting point. The spherulite melting point increases because the spherulite crystallinity increases. The spherulite melting point increases because the spherulite crystallinity increases.

The increase in the spherulite melting point leads to an increase in the spherulite stability. The spherulite stability increases because the spherulite melting point increases. The spherulite stability increases because the spherulite melting point increases.

The increase in the spherulite stability leads to an increase in the spherulite lifetime. The spherulite lifetime increases because the spherulite stability increases. The spherulite lifetime increases because the spherulite stability increases.

The increase in the spherulite lifetime leads to an increase in the spherulite size. The spherulite size increases because the spherulite lifetime increases. The spherulite size increases because the spherulite lifetime increases.

The increase in the spherulite size leads to a decrease in the spherulite density. The spherulite density decreases because the spherulite size increases. The spherulite density decreases because the spherulite size increases.

The decrease in the spherulite density leads to a decrease in the spherulite volume fraction. The spherulite volume fraction decreases because the spherulite density decreases. The spherulite volume fraction decreases because the spherulite density decreases.

The decrease in the spherulite volume fraction leads to a decrease in the spherulite crystallinity. The spherulite crystallinity decreases because the spherulite volume fraction decreases. The spherulite crystallinity decreases because the spherulite volume fraction decreases.

The decrease in the spherulite crystallinity leads to a decrease in the spherulite melting point. The spherulite melting point decreases because the spherulite crystallinity decreases. The spherulite melting point decreases because the spherulite crystallinity decreases.

Steven Degrieck
Autisme Centraal

AUTISME EN TIJDSBESEF

D/2014/45/494 – ISBN 978 94 014 2148 5 – NUR 848, 895

Autisme Centraal (VDA), partner binnen Vijftact vzw

Vormgeving binnenwerk: Wendy De Haes

Vormgeving cover: Lodewijk Joye

© Steven Degrieck & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2014.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediativisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag verveelvoudigd worden en/of
openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie,
microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Erasme Ruelensvest 179 bus 101
3001 Leuven
België
www.lannoocampus.be

Inhoud

Voorwoord	7	5
Inleiding bij de herziene uitgave	9	
Wat is dit stappenplan?	13	
Wat is het niet?	13	
Hoe gebruik je het stappenplan?	14	
Stap 1 Nadenken - Waarom willen we een dagschema?	16	
Een andere stijl van informatieverwerking	16	
Wat wil je bereiken met dagschema's?	20	
Stap 2 Onderzoeken - Wat begrijpt iemand?	27	
Niets is vanzelfsprekend	27	
Wat zijn communicatievormen?	29	
Wat zijn begripsniveaus?	32	
Wat bepaalt iemands begripsniveau?	35	
Hoe meet je iemands begripsniveau?	38	
Stap 3 Kiezen - Hoe beslis je nu?	45	
Verschillende communicatievormen	45	
Hoe kies je nu de beste vorm?	45	
Stap 4 Uitwerken - Hoe doe je het?	50	
Vorm, hoeveelheid informatie en gebruik	50	
Sensatieniveau	53	
Presentatieniveau	55	
Representatieniveau	71	

Stap 5 Communiceren - Zorgen voor een coherente en consequente aanpak	95
Stap 6 Motiveren - Mensen enthousiast maken	97
Misverstanden rechtzetten	97
Een win-winsituatie	105
Stap 7 Opstarten - Gekozen, en nu beginnen	107
De eigenlijke start	107
Problemen oplossen	109
Stap 8 Opvolgen - Kwaliteit evalueren	112
Methodiek	112
Stap 9 Aanpassen	118
Wanneer dien je je schema aan te passen?	118
Parameters	119
Stap 10 Evolueren	121
Wat verstaan we onder evolueren?	121
Meer dan een dag...	122
Voor wie maar vijf minuten tijd heeft ...	128
Referenties	130

Voorwoord

Tijdsbesef is onontbeerlijk in het menselijke bestaan. Als we geen grip hebben op wat er om ons heen gebeurt en niet weten wat er komen gaat, voelen we ons niet veilig. We speuren naar herkenningspunten en voorspelbaarheid, we zoeken samenhang in de wereld om ons heen. Voor mensen met autisme is het extra moeilijk om die samenhang te ontdekken. Door hun andere stijl van informatieverwerking zijn zij sterk gericht op details; het kost hen moeite om deze details samen te voegen tot een betekenisvol geheel. Zij leven als het ware in een fragmentarische wereld. Een dergelijke informatieverwerkingsstijl heeft vérgaande gevolgen voor het tijdsbesef. Mensen met autisme hebben minder oog voor de context en zien de samenhang tussen gebeurtenissen onvoldoende. Gebrek aan overzicht kan leiden tot onzekerheid en angst, met alle gevolgen van dien: ze vragen voortdurend naar wat komen gaat, vervallen in passiviteit en apathie, houden rigide vast aan routines en rituelen of proberen via zogenaamd agressief en destructief gedrag weer grip op de situatie te krijgen en te behouden.

Steven Degriecq helpt ons op weg om samenhang te brengen in de fragmentarische wereld van mensen met autisme. Hij is bij uitstek in staat om hedendaagse theorieën over waarneming en betekenisverlening te vertalen in concrete adviezen voor de dagelijkse omgang met mensen met autisme. In tien stappen en via boeiende praktijkvoorbeelden laat hij zien hoe je hen met ondersteunende communicatie op maat herkenning en voorspelbaarheid kan bieden. *Autisme en Tijdsbesef* is een toegankelijke, levendige, maar bovenal praktische handreiking voor het verhelderen van tijd voor mensen met autisme.

Ilse Noens

Inleiding bij de herziene uitgave

Bij de eerste uitgave van dit boek in 2007 gaf ik al aan dat een boek over dagschema's lezen niet eenvoudig is, en dat dit boek eerder een doeboek dan een leesboek is. Met deze herwerking is dat meer dan ooit waar. Niet alleen mensen met autisme hebben het graag concreet. Vandaar dat er bij deze uitgave een concreet uitgewerkt stappenplan is voorzien. Een werkinstrument dat je stap voor stap op weg brengt naar een individueel aangepast dagschema.

9

In tien stappen doorloop je het hele proces. Van nadenken over het waarom van een dagschema of tijdslijn, over het beslissen en concreet uitwerken ervan, tot het nadenken over de toekomst. Dat proces is noodzakelijk bij elke nieuwe persoon met autisme voor wie we tijd willen verhelderen en inzichtelijk willen maken.

In stap 1 staan we stil bij het waarom van visuele en concrete communicatie. Als we niet weten waarom we dagschema's aanbieden aan mensen met autisme, dan is de kans groot dat we ze op een kunstmatige, verkeerde en mogelijk zelfs schadelijke manier gaan gebruiken. Of dat we ze helemaal niet aanbieden.

Maar ook de vorm is belangrijk. Alle mensen met autisme zijn verschillend. Er is dan ook een brede waaier aan soorten dagschema's. Een dagschema voor iemand met autisme en een ernstige verstandelijke beperking zal er heel anders uitzien dan dat voor een normaal begaafde persoon met autisme. Telkens opnieuw zullen we dagschema's moeten aanpassen aan de individuele behoeftes, mogelijkheden en beperkingen.

In stappen 2 en 3 onderzoeken we hoe mensen met autisme verschillende vormen van visuele communicatie begrijpen, en op basis van die resul-

taten kiezen we één communicatievorm. We overlopen de verschillende begripsniveaus. Welke beperkingen en mogelijkheden komen voort uit de specifieke waarnemings- en denkstijl van mensen met autisme enerzijds en uit de verstandelijke beperking die vaak geassocieerd wordt met autisme anderzijds?

In stap 4 bekijken we de concrete uitwerking van het communicatiesysteem. Het boek richt zich op alle verstandelijke niveaus. We vertrekken van een diep verstandelijke beperking en gaan stapsgewijs tot een normale (en zelfs hoog)begaafdheid. Als je op zoek bent naar informatie over een welbepaalde doelgroep, hoef je dus alleen het desbetreffende stuk te lezen. Doordat de verschillende delen in dit hoofdstuk op zich staan, worden sommige (korte) stukken al wel eens herhaald. Een aantal principes is namelijk voor alle begripsniveaus belangrijk.

In stappen 5 en 6 bekijken we hoe je je beslissingen communiceert en motiveert, zodat een coherent en consequent gebruik van het communicatiesysteem binnen het team meer kans op slagen krijgt. Als je zelf nog enige weerstand voelt tegen visuele ondersteuning kun je gerust beginnen te lezen bij stap 6. Merk je bij een team veel weerstand, doorloop dan eerst stap 6 voor stap 5.

In stappen 7, 8 en 9 bekijken we hoe je het communicatiesysteem opstart, evalueert en bijstuurt.

In stap 10 blikken we even vooruit. Hoe kan het systeem evolueren en welke leerdoelen zijn daar belangrijk bij?

Tot slot, als je denkt dat je er niet aan toekomt om dit boek te lezen: op het einde zijn heel wat concrete tips verzameld die in het boek aan bod komen. Voor als je maar vijf minuutjes tijd hebt.

Het boek gaat over dagschema's voor mensen met een autismespectrumstoornis. Voor het leescomfort spreek ik verder kortweg van autisme. Ik verwijs steeds naar 'hij', 'hem' en 'zijn', vanuit het gegeven dat er op elke vrouw met autisme vier à vijf mannen met autisme zijn. Maar je kunt 'hij' en 'hem' dus evengoed vervangen door 'zij' of 'haar'.

Ik spreek in dit boek over 'dagschema's'. Deze worden ook wel anders benoemd: tijdslijn, tijdsplanning, dagplanning, daglijn, communicatiesysteem, dagprogramma, agenda enzovoort. Het zijn maar enkele van de courante andere termen. Hoe je het schema noemt, heeft niet zoveel belang, zolang jij en je omgeving maar weten waarover het gaat.

Concrete communicatie is ook een term die vaak voorkomt. Hiermee bedoelen we alle vormen van visuele en/of tactiele informatie die permanent aanwezig zijn. Of, concreet: communicatie aan de hand van voorwerpen, afbeeldingen of geschreven taal.

Het boek dat nu voor je ligt, bevat alle concrete informatie en de uitleg over het hoe en waarom. Daarnaast zijn er ook nog de werkbladen, die te downloaden zijn, en als een stappenplan kunnen dienen bij het opstarten van een nieuw communicatiesysteem voor een persoon met autisme. Ze volgen dezelfde tien stappen als in het boek. Een ingevuld stappenplan wordt zo als het ware een deel van een individueel handelingsplan. De uitleg bij het gebruik van de werkbladen vind je telkens achteraan de desbetreffende stap in het boek. Zo blijven de werkbladen zuiver een werktuig zonder al te veel ballast.

Ondanks dat dit een boek is over verheldering van tijd voor mensen met autisme, zijn heel wat van de adviezen evengoed bruikbaar voor mensen die het ook moeilijk hebben om tijd te overzien. Mensen met een verstandelijke beperking, mensen met een niet aangeboren hersenletsel, mensen met dementie ... Zij allen hebben behoefte aan extra ondersteuning van het concept tijd.

Tot slot: dit is een praktisch boek, geen theoretisch boek en geen academisch boek. Dat wil zeggen dat de theoretische uitwerking van een aantal concepten minimaal is. Uiteraard is die theoretische onderbouw er wel, maar als je daar meer over wilt lezen, raad ik je andere boeken aan. Met dit boek wil ik je praktische handvatten aanreiken waarmee je in de dagelijkse omgang met mensen met autisme aan de slag kunt.

Rest mij nog om het meest aangename te doen bij het schrijven van een boek: een dankwoord richten. In de eerste plaats zou ik Ilse Noens willen bedanken voor haar kritische en waardevolle feedback. En verder ook An-

nemie, Lies, Ingrid, Katleen, Mieke, Bieke, Kobe en Delphine. Door hen is het boek er alleen maar concreter en completer op geworden. Bedankt!

Uitleg bij de werkbladen

De werkbladen die bij dit boek horen, kan je downloaden vanop de website van Autisme Centraal. Je vindt ze via deze link:
www.autismecentraal.com/public/shop.asp
Downloaden doe je met de volgende code: K8GH-AD7K-QNXR-TF66-8NZH

WAT IS DIT STAPPENPLAN?

Bij het opstarten of aanpassen van een communicatiesysteem (dagschema, tijdslijn, agenda) moet je een aantal beslissingen nemen, deze vervolgens aan het team communiceren, en nadien opvolgen. Dit stappenplan helpt je hierbij.

Je kunt alle stappen systematisch overlopen en de beslissingen noteren. Omdat elke persoon met autisme anders is, zul je voor elke persoon een aangepast stappenplan moeten hanteren. Het maakt als het ware deel uit van iemands handelingsplan.

Vaak zal de verantwoordelijke voor dit stappenplan de psycholoog, pedagoog, logopedist of gedragsdeskundige zijn, wat niet wil zeggen dat er geen andere mensen bij betrokken kunnen zijn.

WAT IS HET NIET?

Dit stappenplan maakt geen beslissingen in jouw plaats. Het helpt je alleen om alles op een rijtje te zetten en zorgt ervoor dat je niets over het hoofd ziet.

De beslissingen zul je nog altijd zelf moeten nemen. Daarvoor is een degelijke kennis van autisme, de principes van concrete communicatie en de persoon met autisme in kwestie onontbeerlijk.

Het is geen handleiding voor de mensen die op het terrein de visuele ondersteuning gaan gebruiken. Omdat zo een handleiding (protocol) wel belangrijk is, schenken we er kort toch aandacht aan.

Dit stappenplan is evenmin een theoretische uiteenzetting over het hoe en waarom van concrete communicatie en visuele ondersteuning. We hebben ervoor gekozen om de werkbladen zo vrij mogelijk te houden van allerlei uitleg. De uitleg erbij vindt u in dit boek.

HOE GEBRUIK JE HET STAPPENPLAN?

Hoe je de werkbladen dient te gebruiken, staat op het einde van elk hoofdstuk vermeld, samen met enkele aandachtspunten.

De werkbladen volgen de logische volgorde van het tienstappenplan. Indien nodig kun je ervan afwijken. Zo kan het bijvoorbeeld nuttig zijn om een team eerst te motiveren vooraleer aan de uitwerking te denken.

Het is aangeraden om alle wijzigingen in het gebruik van het communicatiesysteem te noteren. Je kunt ze ook noteren op het eerste blad, met vermelding van de datum. Zo blijft er voor iedereen een spoor. Je kiest er zelf voor hoeveel informatie je voor het team beschikbaar stelt.

De invulbladen zijn in eerste instantie ontwikkeld voor een professionele context (school, leefgroep, activiteitencentrum ...). Ze zijn ook bruikbaar in een thuissituatie. Toch is het niet de verantwoordelijkheid van de ouders om het hele proces op hun schouders te nemen. Wel raden wij aan om de informatie uit dit stappenplan te delen met de ouders.

Je kunt de invulbladen uitprinten en met de hand invullen of ze rechtstreeks op je computer invullen en bewaren. Je kunt ze printen en verdelen binnen je werksetting. We vinden de aankoopprijs van dit boek een eerlijke vergoeding voor de tijd en het werk die we eraan hebben besteed, dus is het niet de bedoeling de werkbladen onbeperkt te gaan verspreiden zonder het boek. Het boek geeft ook uitleg

bij de werkbladen, waardoor de kans op juiste beslissingen, en dus een hogere levenskwaliteit van mensen met autisme, toeneemt.

Heb je opmerkingen, tips of bedenkingen?

We horen het graag op info@autismecentraal.com

*‘Voorkom het moeilijke
door het makkelijke goed te doen.’*

(Lao Tzu)

STAP 1 NADENKEN

Waarom willen we een dagschema?

16 EEN ANDERE STIJL VAN INFORMATIEVERWERKING

Mensen met autisme verwerken informatie op een bijzondere manier. Zoals je in de inleiding al kon lezen, is het niet de bedoeling om daar hier in dit boek uitvoerig op in te gaan. Daarvoor vind je achteraan in dit boek een lijst met referentieliteratuur.

Kort gezegd komt het erop neer dat mensen met autisme moeilijkheden hebben met het zien van samenhang in wat ze waarnemen. De wereld is voor hen gefragmenteerd. Ze zien eerder details dan het geheel. Ze hebben met andere woorden een zwakke centrale coherentie. Daardoor hebben ze moeilijkheden om de context te 'zien'. Dat maakt het voor hen soms moeilijk om betekenis te verlenen aan wat ze waarnemen.

Dit gebrek aan het kunnen zien van context maakt dat mensen met autisme vaak de samenhang niet zien tussen gebeurtenissen, dat ze een zwakker tijdsbesef hebben en dat ze vaak geen overzicht hebben over het verloop van gebeurtenissen. Bovendien is het begrijpen van taal daardoor ook moeilijker. Wanneer ons iets niet duidelijk is, kunnen we hulp vragen. Als de uitleg ons niet duidelijk is, vragen we om meer uitleg, tot we het begrepen hebben. Maar voor mensen met autisme is zowel het vragen naar, als het begrijpen van de uitleg moeilijk.

Dat uit zich op verschillende manieren in hun gedrag. Een greep uit gedragingen die we vaak zien:

- Ze proberen net als wij de wereld om hen heen te begrijpen. Ze zijn voortdurend op zoek naar informatie. De vraag 'Wat doen we dan, en dan, en dan ...?' stellen ze niet eenmaal maar honderdmaal omdat ze niet even vlot als wij het antwoord op die vraag vinden.

- Als ze het antwoord op hun vraag niet begrijpen (of niet krijgen), gaan ze zelf op zoek naar voorspelbaarheid en houvast. Dat leidt tot het rigide installeren van routines. Ze willen dat alles in een welbepaalde volgorde gebeurt. Moeten afwijken daarvan leidt vaak tot paniek, weerstand en woede-uitbarstingen.
- Ze worden extreem passief en vertonen schijnbaar een gebrek aan motivatie. De onzekerheid over wat er gaat komen en de stress die daaruit voortkomt, maakt dat ze hun veilige plekje niet meer willen verlaten. Dit veilige plekje kan een stoel, een kamer, een huis of leefgroep zijn ... maar hoe dan ook wordt hun wereld op die manier erg beperkt.
- Ze vinden het soms moeilijk om een activiteit te stoppen. De onzekerheid en onvoorspelbaarheid over wat volgt, maakt dat zij vasthouden aan de activiteit die ze op dat moment aan het doen zijn.
- Ze worden erg afhankelijk van bepaalde personen. Zij, maar dan ook alleen zij, geven hun voldoende zekerheid. Vallen die personen weg, dan valt ook alle zekerheid weg.
- De angst en stress voor het onverwachte leidt tot onaangepast gedrag wanneer ze met veranderingen geconfronteerd worden: slaan, schoppen, zich op de grond gooien, schelden, maar vaak ook subtieler: uitdagen, constant commentaar geven op anderen, kattenkwaad uithalen, niet meewerken tijdens een activiteit enzovoort.
- De stress die gepaard gaat met onzekerheid kan op termijn op allerlei momenten tot gedragsproblemen leiden. Vaak zien we dan zelfs de link niet meer tussen het probleemgedrag en de oorspronkelijke aanleiding. In sommige gevallen leidt het zelfs tot psychiatrische problemen.

Frank, een volwassen man met autisme die in een leefgroep woont, slaapt erg onrustig. Hij heeft niet alleen moeite om in te slapen, maar staat ook meerdere malen per nacht op en ijsbeert dan in zijn kamer. Zijn humeur (alsook dat van zijn begeleiders) lijdt erg onder het gebrek aan nachtrust. Frank beschikt wel over een dagschema, maar tegen de avond is dat uiteraard leeg. Alle activiteiten zijn gedaan, alleen het prentje van slapengaan rest nog. Frank heeft heel wat vragen over wat er morgen zal gebeuren. Wanneer zijn begeleiders op het idee komen om voor het slapengaan samen met hem zijn schema voor de volgende

dag te maken, gaat het heel wat beter met Frank. Hij gaat weer met een gerust gemoed slapen.

Karel, een volwassen man met autisme en een normale begaafdheid, wil niet meer uit zijn kamer komen. In niets heeft hij nog interesse. Het kan hem allemaal niet veel meer schelen. Zijn omgeving denkt dat hij een depressie heeft. Wanneer zijn begeleiders zijn dagprogramma heel gedetailleerd beginnen op te schrijven, krijgt hij plots veel meer interesse in de activiteiten.

Sofie, een meisje van zes met autisme, wil nooit ophouden met puzzelen. Telkens als haar gezegd wordt dat het tijd is voor een andere activiteit, leidt dat tot woedebuien. Wanneer ze een dagschema krijgt en de begeleiders haar middels een prentje de volgende activiteit kunnen aankondigen, gaat ze vlot mee.

Jef, een jongen met autisme en een ernstige verstandelijke beperking, is zeer moeilijk uit zijn stoel te krijgen. Al steek je nog maar je hand naar hem uit, hij duikt al weg. Het is letterlijk trekken en sleuren om hem ergens mee naartoe te krijgen. Als hij er eenmaal is, gaat het meestal wel goed. Als zijn begeleiders hem het voorwerp dat bij de komende activiteit hoort laten zien, gaat hij na een tijdje wel zonder problemen mee.

Liesje, een meisje met autisme en een matige verstandelijke beperking, neemt enthousiast deel aan alle activiteiten die haar juf organiseert. Zolang de juf gewoon aankondigt wat ze zullen doen en met Liesje meegaat, is er geen probleem. Tot er een stagiaire in de klas komt werken. Liesje lijkt niet te begrijpen wat de stagiaire zegt, en wil ook niet met haar meegaan.

Lowie, een volwassen man met autisme en een normale begaafdheid, werkt op een administratieve dienst van een groot bedrijf. Hij komt vaak niet aan zijn werk toe omdat hij met iedereen een praatje maakt. Hij vlandert als het ware van het ene bureau naar het andere. Als hij uiteindelijk toch aan de slag gaat, herhaalt hetzelfde scenario zich na elke pauze.

Omdat mensen met autisme moeilijkheden hebben om samenhang te zien in wat ze waarnemen, hebben ze vaak meer tijd nodig om informatie te verwerken en er betekenis aan te geven. Daardoor verkiezen ze communicatievormen die hun meer tijd geven om de informatie te verwerken, zoals visuele en tactiele vormen van communicatie (vaak ook concrete communicatie genoemd). Bij iets dat gezegd wordt, krijg je maar weinig tijd om de betekenis te vatten. Het is eigenlijk al weg op het moment dat het uitgesproken wordt. Maar een afbeelding, een voorwerp, of iets dat neergeschreven wordt, kan aanwezig blijven. Een foto bijvoorbeeld geeft je de gelegenheid er enkele ogenblikken naar te kijken en te begrijpen wat erop staat. Dat is zeker het geval als er veel informatie tegelijkertijd gegeven wordt. Om te begrijpen hoe je dag er zal uitzien en in welke volgorde je bepaalde activiteiten zult doen, moet je niet slechts één stuk informatie kunnen begrijpen, maar een hele rits aan informatie: eerst dit, dan dat enzovoort. Als die informatie alleen verbaal wordt overgebracht, is ze erg moeilijk te vatten, zelfs voor iemand die redelijk goed taal begrijpt. Het gebeurt vaak dat iemand met autisme alleen het eerste of het laatste wat hem wordt gezegd, onthoudt of uitvoert.

Visuele communicatie geeft je niet alleen meer tijd om de betekenis te vatten, ze vermindert ook de noodzaak om op je geheugen te vertrouwen. De informatie blijft immers aanwezig. Ze wordt als het ware een extern geheugen. Zo zijn er nogal wat mensen met autisme die wel taal begrijpen, maar onmiddellijk weer vergeten wat er gezegd is. Hierdoor krijgen zij ook geen vat op hun dagverloop. Zonder visuele of tactiele ondersteuning vergeten ze soms al naar welke activiteit ze op weg zijn, nog voor ze eraan begonnen zijn.

Als informatie alleen verbaal aangeleverd wordt, is er ook niets om op terug te vallen. Bij elke overgang zal de persoon met autisme afhankelijk